

Putz Jakab

KATALINFALVA (II.)

Az ebben a fejezetben tárgyalt időszak első 5 évében a községnek nem volt szellemi vezetője. Krisch jegyző 1880-ban és 1881-ben nagyrészt ágyhoz kötött beteg volt; e kritikus időszakban már sem fizikailag, sem szellemileg nem tudta segíteni vagy tanácsaival ellátni a bírót. Csak két olyan elvhű férfi, mint az imént említett bírák, tudott véget vetni e nehéz időben a falubeli szerencsétlenségnek.

Krisch jegyző halála után egy idegileg kimerült ember, Berta Pál lett a jegyző. Rajta 1882-ben az örület jelei mutatkoztak. 1883-ban és az azt követő év első hónapjaiban egy idős, szellemileg beteg úr, Bubalovich János látta el a jegyzői teendőket.

Csak Gion és Putz ritka jórahalóságának és érett, tiszta gondolkodásának köszönhető, hogy a községet akkoriban nem érte nagyobb kár.

Végül 1884. április 1-jén *Nack Lajost* választották a falu jegyzőjévé, és ő élénk, ragyogó elképzelésekkel kezdte meg munkáját. Gion bíró még *Nack* hivatali működése előtt igyekezett legalább részben eleget tenni az uraság sürgető követelésének, és 70 000 forintnak megfelelő teljes értékű váltót adott át neki. A maradék összegre vonatkozólag a fiatal uraság, Kiss Elemér, megszokott jóságához híven, továbbra is türelmet tanúsított. Az elmaradt földbérleti díjból még több mint 70 000 forint hiányzott, amelyet sokkal később tudtak csak rendezni, amikor már a falu volt a templom fenntartója.

Nem tagadhatjuk, hogy *Nack Lajos* működése élénkséget hozott a falu életébe. De ha figyelembe vesszük, hogy a község anyagi helyzete az 1600 hold föld megvásárlásával még mindig nagyon nehézkes volt, akkor a *Nack* által diktált tempó *túl* élénknek nevezhető.

Először is megkezdődött az új községháza építése. Erre a célra a falu az egykori *Klaszky*-házat szemelte ki, amelyet megvétele után a községi szolgák és lóörzök elszállásolására alakították át, az öreg, omladozó házat pedig, amelyet már a falu alapításakor is használtak, teljesen elbontottak.

Az új épület költségeinek fedezésére a község hosszú lejáratú kölcsönt vett fel a Magyar Jelzálogbanktól 40 000 forint értékben. Ezenkívül a jegyző utasítására több artézi kutat fúrtak, de sajnos nem az új elvek alapján, ezért ezek rövid időn belül elapadtak.

Nagy felhajtással tűzoltóságot hoztak létre, és sok pénzt költöttek parádékra. De ettől még ne öntsük ki a gyereket is a fürdővízzel, hiszen egy jól felszerelt tűzoltóság áldás a község számára, nem kevésbé a jól kialakított artézi kutak, amelyek a lakók egészségét szolgálják, de emellett mindig igazodni kell a jól bevált mondáshoz is: Addig nyújtózkodj, amíg a takaród ér!

Ahogy a katonák kiképzésénél is egyedül a hadicél a mérvadó, így a tűzoltóságnál is elsősorban a végcélt kell szem előtt tartani, nem a parádékat. Egy jól szervezett tűzoltóság, amely igazodik a község anyagi körülményeihez, és amelynek betanítása már a nagyobb iskoláskorúak tornaóráján megkezdődik, hatékony védelmet nyújt a tűz és egyéb veszélyek ellen, melyeknek leküzdése a szervezett erők felhasználásán múlik.

A községi takarékpénztár működése már az elején áldásos lehetett volna, ha a bőséges pénzforrásokat elsősorban a bajban lévő földvásárlók anyagi megerősödésére használták volna fel, és ha egyéb esetekben is megszívlelték volna a fent említett „addig nyújtózkodj, amíg a takaród ér” elvet.

A községnek az volt a szerencséje, hogy a felügyelő bizottságba szigorú, egyenes jellemű emberek kerültek, akik nagy felelősségük tudatában konkrét kérdésekre kategorikus nemet vagy igent tudtak mondani. Ilyen elvek betartása mellett azok is hálásak lehettek, akik nem kapták meg a kívánt mértékű kölcsönt, mert így nagyobb katasztrófától menekültek meg.

A napnál világosabban érződött e szigor szükségessége, amikor a jegyző belement egy földvásárlási ügybe, holott nem rendelkezett sem a megfelelő tapasztalatokkal, sem a szükséges pénzüsszeggel. Sokan, maguk is anyagi terhek mellett, aláírtak egy szívességi elfogadványt, majd viselték az önámítás nehéz következményeit, amelybe a jegyző – a sikerben bízva – belerángatta őket. A faluvezetőség, tagjai szinte kivétel nélkül érintettek voltak az ügyben, és csak *Keks* (...) felügyelő tanácsos korrekt, energikus közbenjárásának köszönhetően menekült meg a község és annak takarékpénztára a katasztrófától.

Csak a teljes összefogás segíthetett rajtuk, mert bajból volt bőven. A vagyonát elvesztett nemes uralkodó család összeomlásának következtében rendezni kellett az uraságnak járó tartozást, valamint a patronátusi kötelezettség átvételét.

Ehhez a sok, nehéz anyagi gondhoz jött még egy veszély: a csaknem két éven át fenyegető kolera, amely a falu közelében tört ki. A betegséget kétségkívül azok a munkások hozták be, akiket az új uraság, Haas és Deutsch Tolna megyéből hozatott a *Lajos-majorba*.

A kolera elsősorban a Lajos- és Ilona-majorban tombolt, de természetesen veszélyt jelentett a környező falvak, sőt az egész megye számára.

Később – honfitársainknak tanulságul – ismertetjük a kolera természetét és elhárító eszközeit.

Előtte azonban tekintsünk vissza arra a nagyszerű időre és azon jólelkű emberek életére, akik drága szülőfalunkat alapították, majd szeretettel és odaadással meleg fészekké varázsolták, hogy az utódok jól érezzék magukat itt.

1894. június 13-án volt száz éve, hogy elődeink szülőhelyünket felejtethetetlen pártfogója, nemes Kiss Katalin asszony tiszteletére elnevezték Katalinfalvának. A századforduló sajnós csendesen zajlott le. Akkoriban nagy lidércnyomás nehezedett az egész községre, és a krónikás most szomorúan írja, hogy az ünnepként jegyzett napok is inkább gyászos hangulatban teltek. Az 1944. évet ő már nem érheti meg, ezért kéri a mindenható Gondviselést, hozzon hazánkra jobb idöket, és adjon neki olyan utódokat, akik majd méltón megünneplik a 150. évfordulót.

Az isteni gondviselés, az emberi lelkiismeretesség és kötelességtudat mentette meg szülőfalunkat a *kolerától*, amely 1892-ben és 1893-ban több településen számos áldozatot követelt, de drága szülőfalunkban gyorsan leküzdötték.

A szerencsés véletlen és a lelkiismeretes gondoskodás ösztönözte a főtisztelendő lelkipásztort, *Holz Ferenc* plébános urat, hogy hívei iránt érzett igaz aggodalmában megkérdezze a község orvosát, valóban ilyen gyilkos betegség-e a *vérhas*; ugyanis előző nap négy embert temetett el a Lajos-majorban. Az orvos kérdésére, miszerint a holttestek ernyedtek vagy merevek voltak-e, a tisztelendő úr az utóbbit erősítette meg.

Erre az orvos haladéktalanul a Lajos-majorba sietett, ahol szomorúan látta feltételezése beigazolódását.

1866-ban önkéntesként ismerte meg a kolerát a megboldogult Matzek István plébános-mártír oldalán, majd 1873-ban – Bécs város kitüntetésével – koleraszakértőként dolgozott az ottani 13. kerületben (Breitensee). Katonai orvosként 1873. október elején vette fel az első kolerás esetet az 1-es számú bécsi helyőrségi kórházban.

Így logikus és magától értetődő, hogy a pusztából visszatérve telefonon és táviratban azonnal értesítette a főhivatalt és *Rónay Jenő* főispán urat, valamint felszólította a falu vezetőségét, hogy adják közre, minden hányás-hasmenéssel járó esetet azonnal jelentsenek a községházán.

Még aznap jött a parancs, hogy az orvos másnap reggel 8-ra menjen a Lajos-majorba. Ott volt a főszolgabíró és a megyei tisztiorvos is.

Előző dörgegelmes szavak kíséretében kérte számon a községi orvostól, milyen alapon jelent kolerát, amikor az uradalmi orvos csak *vért hasban szenvedőket* kezel. Ezután a községi orvos és a két úr megnézte a major egyik épületében elhelyezett 6 friss tetemet, amelyek vívóhelyzetben feküdtek a földön. Pár órán belül akár további 3-5 halottal kellett számolni, ezért nem volt idő szitkozódásra. Segítséget kellett szerezni az élőknek: elkülöníteni őket s ellátni jó kosztal, borral, erős konyakkal.

A főszolgabíró úr a siralmas képet látva megköszönte a szíves meghívást: „Inkább egy másik alkalommal” – mondta, majd elment. De azért gondoskodott róla, hogy a betegek megkapják az orvostól kért segítséget, és elrendelte – igaz, kissé nagy számban –, hogy készítsenek koporsókat (még a következő évre is maradt belőlük).

Mindez pont kukoricatöréskor történt, így nem csoda, hogy két katalinfalvi családban is előfordult 2-4 kolerás eset. Egyikük az úgynevezett „fasoron” lakó *Warre* család volt, másikuk a hajdani Adler-házban élő *Urso* család. Az Urso családban előfordult 4 esetet meggyógyították, a másik két beteg közül, akiket a kolerakórházba átalakított házba kellett szállítani, csak egyikük gyógyult meg.

Az erre vonatkozó miniszteri rendeletek kíméletlen betartása és a következetes kötelességtudat lehetővé tette, hogy a község orvosa mindkét esetben falun belül lokalizálni tudja a járványt.

A pusztán azonban az uradalmi orvos (dr. Kovács) téves diagnózisának következtében a járványnak már akkor 40 fertőzöttje volt, amikor a községi orvos ott járt.

Azonkívül a pusztán olyan elképesztő higiéniai körülmények uralkodtak, hogy azokat érdemes felvázolni:

Egy szobában három család lakott nőekkel és gyerekekkel együtt. Kamra nem volt, így az ágyak alatti helyet tömték tele liszteszsákokkal, krumplival és tökkel. Ami ott nem fért el, a szoba sarkába vagy az egyetlen, közös konyhába került. Az illemhelyek állapota kritikán aluli volt.

Az orvos elsőként azzal kezdte, hogy minden alkalmas helyiséget – hivatalokat, raktárakat, pajtákat – lefoglalt, azokban különválasztotta az egészséges családokat a betegektől vagy betegséggyanúsaktól, és az uraság (Haas és Deutsch) költségére megfelelő, jó kosztot biztosított az egészségeseknek, valamint – tőlük teljesen elzártan – a betegeknek. Ezenkívül gondoskodtak jó ivóvízről, és a két pusztát már 5-6 nap elteltével barátságosabb képet nyújtott.

Az Ilona-majorban még idejében elvégezhetnék volna a betegek és egészségesek különválasztását, majd (bőséges meszes és szublimált víz-

zel) egy alapos fertőtlenítést. De a megye által kiküldött ápolókból oly mértékben hiányzott a kötelességtudat, hogy semmire nem lehetett használni őket.

Amikor az orvos a harmadik napon 9 holttestet akart elszállíttatni a több mint fél km-re lévő halottas kamrába, az ápolók vonakodva segítettek betekerni a holttesteket szublimált lepedőkbe; így az orvosnak nem maradt más lehetősége, mint hogy egyedül végezze el a nehéz munkát. Csak ezután kapcsolódott be a két ápoló is. De amikor a tetemeket a halottas kamrába kellett szállítani, újból vonakodni kezdtek, mondván, hogy az nekik túl messze van. Így az orvos önként vitte a holttesteket az út harmadáig, néha még tovább is, mire végre az ápolók is besegítettek.

Az egészségügyi intézkedések hatása automatikusan megjött; ennek ellenére szükségesnek tartották, hogy az orvos még 6 hétig látogassa a pusztát. Mivel a falubeli szolgálat az egész napját igénybe vette, a pusztából vezető utat gyakran fákyafény mellett tette meg. De vezérlő csillaga az alázatosság és a kötelességtudat volt.

1893-ban megismétlődött a kolerajárvány. Az akkori uradalmi orvos tifuszra gyanakodott, de elég óvatos volt ahhoz, hogy ne csak saját diagnózisára hagyatkozzon, így – megint Holz plébános úr lelkiismeretességének köszönhetően – *dr. Putz Jakab* községi orvost hívták segítségül.

Ezúttal az Ilona-majorban kezdődött a betegség, de a járványt sikerült alig 10 nap alatt leküzdeni. A magyar királyi belügyminisztériumból érkezett osztályvezető, *dr. Déry*, őszinte elismerését fejezte ki a körzeti-községi orvos által meghozott és következetesen végrehajtott intézkedések előtt, különös tekintettel arra, hogy ezzel az orvosnak sikerült körzetétől távol tartania a járványt és ezáltal megóvnia a településeket a betegségtől.

A krónikás szándéka, sőt talán kötelessége is, hogy részletesen kitérjen a kolera lényegére és leküzdésének módjára.

A XIX. század 80-as éveiben a híres német tudós, dr. Robert Koch professzornak sikerült felfedeznie a kolerát okozó komabacilust. Tanult orvosok társaságában, gyakran saját életét veszélyeztetve kutatott Egyiptomban és Indiában, ahol a Gangesz folyó partján állandó jelenség a kolera, hogy tanulmányait addig folytassa, amíg rá nem bukkan e veszélyes, gyilkos betegség okára.

A komabacillus a kolerás betegek különböző váladékaiban lelhető fel, elsősorban a hányadékban és a bélváladékban, vagyis az exkrementumban (székletben). Ezért a kolera leküzdésekor elsősorban arra kell ügyelni, hogy mindent fertőtlenítsünk, ami hordozza e gyilkos betegség csíráját és alkalmas annak terjesztésére.

Orvos gondolkodók már korábban is ennek értelmében jártak el, amikor úgynevezett csíraölő gyógyszereket rendeltek el ruha- és kézmosásra, valamint a beteg hányadékának és székletének leöntésére.

A komabacilus felfedezése mégis nagy jelentőséggel bír, mert Koch professzor bebizonyította, hogy a bacilus olyan emberek bélrendszerében is előfordulhat, akik már átestek a kolerán. Ezek az emberek szintén továbbadhatják a betegséget, például utazásaik során, vagy ha exkrementumuk kis részecskéi érintkezésbe kerülnek más emberekkel, például legyek által vagy más, eddig ismert, illetve ismeretlen úton. Koch professzor a bacilus élettartamát és ezzel együtt fertőzőképességét is kutatta.

Minden gondolkodó embernek tisztában kell lennie azzal, hogy a betegség leküzdéséhez elengedhetetlen az alapos tisztaság, minden gyanút keltő dolog fertőtlenítése meszes vagy szublimált oldattal (egy az ezerhez), valamint a szerencsétlenül járt betegek izolálása. Ami pótolható (ruha, alsónemű, cipő stb.), azt égessük el!

Az orvos utasításainak követése, sőt az erre vonatkozó vak engedelmesség garantálja a sikert. Az orvosnak azonban példamutatón kell eljárnia: a gúny nem bosszanthatja fel és nem szegheti kedvét. Ha a körülmények lehetővé teszik, megbízható, engedelmes segítőtársakkal, vagy ha ez nem megy, akkor egyedül kell nekivágnia a veszélyes feladatnak.

Az orvos legnagyobb jutalma talán az a tudat, hogy saját életének veszélyeztetése árán is lelkiismeretesen elvégezte a kötelességét; a bölcs és jólelkű emberektől pedig köszönetre is számíthat, mert ők meg tudják ítélni, mit tett az orvos az emberekért, és igyekezetét értékelni fogják.

E sorok szerzőjének 1910-ben, 1911-ben, 1912-ben, 1913-ban és 1915-ben más községekben is vállalnia kellett az egészségügyi szolgálatot, így meggyőződhetett az imént vázoltak igazáról, mint ahogy harcolni kellett a tisztaságért is.

Az első esetek céltudatos leküzdése után sikerült megállítani a kolera pusztítását.

Kiváló példa a községünkben élt *Pretz Miklós* esete, aki akkoriban 78 éves volt, és akinek özvegye, e sorok írásakor a 90-hez közel, még mindig él.

Pretzet 1911. október 13-án táviratban lányához hívták, aki Rudolfs-gnabda ment férjhez, és feltehetőleg kolerában szenvedett. Bár apja megérkezésekor, úgy mondják, állt egy őr a háznál, aki nem engedett be senkit, de Pretz úr kérésére a vője mégis kinyújtott neki az ablakon egy pohár vizet.

A Pretz család tagjai mondták el később a községi orvosnak, hogy Pretz Miklós a felállított örség ellenére bejutott a lányához a szobába.

Október 17-én rövid rudolfsgnadi tartózkodás után Pretz Miklósnak hányás-hasmenéses panaszai voltak. Hamarosan erős görcsök jelentkeztek nála, ekkor hívták hozzá *dr. Putz Jakab* körzeti orvost. De már semmilyen eszköz nem használt; a temetésen egyetlen családtag sem vehetett részt, mert a halottak beszentelését hivatalosan csak a temető halottas kamrájában engedélyezték.

Az orvos utasítása szerint senki nem mehetett a beteg közelébe, csak a felesége. A halál beállta és annak orvosi konstatálása után az orvos személyesen, segítség nélkül tekerte be a holttestet egy szublimált vízzel átitatott lepedőbe. Ezután az elhunyt felesége segítette neki beemelni a halottat az előkészített koporsóba és azt kitolni a konyhaajtóig. Ott az orvos átnyújtott az elhunyt vőjének, Weiss Jánosnak egy szublimált oldattal átitatott kendőt, hogy azzal fogja meg a koporsó egyik végét – a másik végét az orvos emelte –, így vitték ki a koporsót az udvarban álló kézikocsira.

A Bibliában jártas doktor még elmondott egy rövid imát, Isten segítségét kérve ahhoz, hogy a község megmeneküljön a további szerencsétlenségtől, elimádkozott egy őszinte Miatyánkot, és ezzel a szomorú menet elindult a temető felé. Ott a pap megszentelte a halottat és a sírt, majd elment.

Az orvosnak azonban el kellett látnia a feladatát, ez pedig a következő volt: megnyitni a holttest hasüregét, kivenni a vékonybelet, két helyen elkötni és postai csomagban elküldeni a budapesti bakteriológiai intézetbe. Aztán vissza az elhunyt házába! Ott az özvegygel közösen minden égethető dolgot (szalmazsák, ágynemű stb.) rápakolni a kétkerekű kézikocsira, az úgynevezett „Waandl”-ra, elvinni a közeli gödörbe és ott elégetni. A kocsit az elhunyt özvegye és az orvos húzta.

A kritika azonban, amely a Párdányi utcából indult, így hangzott: „Emberek! Emberek! Gyertek, nézzétek ennek a komédiázását a veszélyes koleráról, ami nem mar, mégis öl! A Pretz Miklósnak más baja volt! Ő (a doktor) ugyan miért nem kapta el? Hiszen beszélt vele.”

Vagy egy másik falubeli kritika (elhallgatták, mert hivatali, bár az orvost nem kötelezte): a falu vezetője másnap a következőket mondta az elhunyt Pretz Miklós vőjének, aki maga is felvilágosult, az orvossal szemben jóindulatot és köszönetet tanúsító férfi volt: „Na, hallja, János, szerintem az apjuk még ma is élne, ha nem hívták volna hozzá az orvost; az ugyan sose volt kolerás!”

Mivel az esetre vonatkozó orvosi jelentések és egyéb iratok a beszentgyörgyi hivatalon is átmentek, az ügyről tudomást szerzett az akkori aljegyző, Pretz Hugó is. Egyből magához hívatta Szontág nevű kollégáját, és azt mondta neki: „Nézd, mit kell eltérniük a katalinfalvi rokonaimnak a Putz doktor miatt; direkt rájuk kényszeríti a kolerát.”

Szontág azt felelte: „Nézd, Hugó, ránk, tanultakra nézve mégiscsak szégyen, hogy egy ilyen kritikával rossz példát mutatunk a népnek! Putz doktor részéről semmi jót nem vagy hajlandó elismerni; pedig biztosan tudja, mit tesz. Várd meg, mit mond a bakteriológiai vizsgálat! Az előtt mindenkinek fejet kell hajtania; az a Putz dokornak nem tesz szívességet.”

Pár nap múlva hivatalos távirat érkezett a begaszentgyörgyi hivatalba – dr. Putz részére – a következőkkel: „Pretz Miklós katalinfalvai lakos esete cholera asiatica.” – Ezután mindenki mélyen hallgatott. Az esetre talán a következő szolás a legtalálób:

A rosszindulat és butaság ellen még az istenek is hiába harcolnak.

„Tempora mutantur et nos in illis” – Változnak az idők és velük együtt mi (emberek) is. 1866-ban orvos és ápoló egyaránt hősnek számított; 1873-ban az orvost még többre tartották. 1892-ben és 1893-ban a Haas és Deutsch-uradalom magyar szolgálói így beszéltek megmentőjükéről, Putz doktróról: „Jön az őrangyalunk; ő nem fél tőlünk.”

A román lakosok meleg, köszönő szavakat intéztek Putz doktorhoz. Hála Istennek, a felvilágosult németek is, főleg a szülőfalunkból származók méltányolták igazságosan az orvos önfeláldozó tevékenységét.

A budapesti Preysz professzor, aki Magyarországon a kolera elleni küzdelem lelkének számított, erre vonatkozó éves jelentésében csak 2 körzeti orvost említett meg név szerint, közülük az egyik, dupla aláhúzással kiemelve *Putz* doktor neve volt.

Már ez a kis, szerény elismerés is elmond mindent.

Még egyszer kisütött Isten napja a kolerajárvány és a Nack-éra által okozott borult égen, hogy megvilágosítsa az utat, amely szeretett szülőfalunkat még nagyobb jólétebe és kis híján nagyobb földbirtokhoz juttatta. Csakhogy a sors félreállította az erőt olyan emberek által, akik valószínűleg vezetésre termettek, de gyakran túl aggodalmaskodóak voltak, és azt mondták: „Nem szabad.”

A milliókkal rendelkező Haas és Deutsch-uradalom (beavatottak szerint 10 milliós vagy még többre becsült vagyonnal) mindenki megrökönyödésére, ismeretlen okokból holdanként 350–400 forintért kezdte parcellázni a konjunktúra ügyes kihasználása és kevésbé aggályos segítő társak révén neveltséges összegért szerzett vagyonát.

Egy nap, hivatali teendői alkalmából a községi orvos találkozott a két helyi vezetővel, *Sleich Miklós* jegyzővel és *Keks Miklós* bíróval.

„Uraim – köszöntötte őket az orvos –, bocsássák meg az egyszerű orvosnak, akinek annak idején volt bátorsága szülőfalujának 1600 hold kiváló minőségű földet szerezni megvásárlásra, nézzék el neki, ha most arra kéri önöket, idejében járjanak utána, hogy a most kínálkozó, kedvező

alkalmat kihasználjuk-e! A Haas és Deutsch család rövid időn belül meg fog válni a földjeitől. Még szerezhetnek a községnek 3–5000 holdat.”

Mire Schleich jegyző: „A föld túl drága. Magának annak idején könnyű dolga volt, doktor úr; akkor a föld olcsó volt” – „Nem, jegyző úr – válaszolta az orvos –, bebizonyítom, hogy a mostani 350–400 forintos föld olcsóbb, mint akkoriban volt. Korábban biztos pénzhez csak 10–12%-os kamattal lehetett jutni; jelenleg 4–4¼–5%-os amortizációs alapot lehet kapni. Csak a mi katalinfalvai takaré- és élőlégegyesületünk adott kis összegeket 8–12%-kal.”

Keks Miklós bíró egyetértett az orvossal, és közzétette:

„A faluvezetőség irányításával földet vásárolunk. Minden falubeli, akinek kedve és lehetősége van részt venni a vásárlásban, jelentkezzen!”

Másnap a tervezett földvásárlást – visszavonták. Megbízhatatlan pletykák szerint egy felettes hivatali személy felszólítására.

Keks bíró jó szándékú akciója meghiúsult.

E sorok szerzője tartózkodik minden további megjegyzéstől. A tények Keks bíró és az orvos önzetlen szándéka mellett szólnak.

Nem sokkal később Schleich jegyző több mint 100 hold földet vásárolt, 750 forintért holdanként, amely aligha ért fel a községnek holdanként 350–400 forintért vásárlásra felkínált földek értékével és minőségével.

Joggal jegyezte meg a községi orvos:

„Az alkalmat, hogy a község földet vásároljon – alapos átgondolás után – gyorsan és határozottan ki kell használni, és lelkiismeretesen le kell bonyolítani.”

Sajnos hiányzott a vállalkozó kedv, nem akadt a faluban egyetlen energikusan irányító kéz sem, mert a bíró és a jegyző félt magára vállalni az ezzel járó fáradságot és felelősséget.

Annak idején sehogy sem lehetett megtudni, milyen okokból szalasztották el, illetve semmisítették meg e ritka alkalmat és áldásos akciót, amelyet a falu orvosa tervezett és iniciált. Néhány szegény zsellér 2–5 hold földhöz juthatott volna, és stabilizálódott volna a parasztok bizonytalan jóléte, emelve ezzel a község színvonalát is. De csak feltételezéseket lehetett hallani, semmi biztosat.

A mindenkit érintő ügyetlen húzás talán *a feszült politikai helyzettel magyarázható leginkább; ennek ebben az esetben közjavakat károsító következménye volt.*

Az ország nagy vezére ellentmondást nem tűrő rendszerével megferőzte a választási légkört és vele együtt a közigazgatás szellemét. A községi jegyzők utánozni akarták mesterüket, és – mint az a parlamentben – ők falujukban kormányoztak dagadó mellel.

Csakhogya végén úgy jártak, mint Goethe „bűvészinasa”.

De elég ebből a fájdalmas időszakból.

A kutya ott volt elásva, hogy a jó ügy nem a megfelelő helyről indult; nem onnan, ahonnan valójában indulnia kellett volna; mert a falu jegyzőjéből, a nép atyjából korlátlan úr és parancsoló lett, aki mindenkinek ismerte a gyenge pontját, különösen azokét, akik bírák, esküdtek vagy bizottsági tagok szerettek volna lenni. Ezeknek nem ártott, ha tudják, mikor mit mondhatnak, vagy mikor arany hallgatni, de főként azt, hogy mire szavazzanak a választásokon.

Így az addig egységes, jámbor, békés és dolgos nép ahelyett, hogy Istenhez közeledett volna, a templomi énekkel ellentétben:

„Egyetértésben, szívbeli közösségben
gyűljön össze az egész község.”

egymástól elszakadva, gyűlölködésben élt. A tekintetek megadóak és aláztosak voltak, de nem Isten felé, hanem a magát sokkal többre tartó jegyző, a község háza ura felé. Először mindenütt az volt a „lelkiismereti kérdés”, hogy: „Mit fog szólni a jegyző? Először ezt kell megtudnunk.” Ez a szellem uralkodott mindenhol.

Így ment bele szinte minden község, sőt az egész, hatalmas birodalom felbolygatva és széthasítva e borzalmas világháborúba, az emberiség soha nem tapasztalt katasztrófájába.

Igaz és helyes, hogy: „Rendnek kell lennie!” és ehhez a rendhez jegyzőre is szükség van; de ahogy azt a „falujegyzője” titulus csendes, mély értelme is sugallja, a jegyző inkább falujának atyja, semmint ura és parancsolója legyen.

Ha atyja a népnek, akkor hatalma és ereje is van felette. Különben jaj a népnek otthon és jaj a derék katonának a harcmezőn, aki talán a golyózáporban bátortalanul kérdezi társát: „Nekem szánták vagy neked? Vagy mindkettőnknek?” A nők és gyerekek gyakran már akkor özvegyek és árvák, amikor a szomorú hírről még mit sem sejtének.

Ilyenkor az orvos legyen a sebesültek gondos ápolója, a jegyző pedig a falu igaz, együttérző atyja! Annak idején azonban az élelmiszert nem szigorral, hanem inkább keménységgel mérték. Ez a keménység még indokolt is lett volna, ha azt a célt szolgálja, hogy megmentse a fronton lévő, szegény, derék katonákat az éhségtől. Mert ez a hallatlanul kegyetlen háború időnként valóban szükségessé tette a keménységet; de ott, a község házában a keménységet a bevált latin mondás szerint kellett volna alkalmazni: *Suaviter in modo – fortiter in re*, vagyis: A külsőségekben lágyan, a lényegben szigorúan.

Ezt a bölcs előírást a község házában nem tartották be. E sorok szerzője gyakran hallott kemény, igazságtalan szavakat és többször látott kijönni

zokogó asszonyokat a jegyző hivatalából, mert jogos kéréseiket gúnyosan elutasították; olyan kéréseket, amelyeket a katonaságnál jóváhagytak és előírászerűen a civil hatóságoknak továbbítottak.

Az ilyen esetek arra buzdították az orvost, hogy a községháza előtt figyelmeztesse az embereket:

„Ezeknek az asszonyoknak a férjei nem fognak mind odaveszni; jó néhányan közülük vissza fognak térni, és akkor, uraim, olyasmiben lesz részük, ami biztosan nem lesz kedvükre.”

Csak hogy ne hallgassuk el az igazságot: a jövődőlés hajszálpontosan beigazolódott. A háború utáni időszakban az egyik gyűlésen, amelyen teljes létszámban jelen voltak a hazatért katonák is, minden bizonnyal nagy baj történt volna, ha véletlenül nincs jelen a községi orvos, aki személyes sérelmeit félretéve védelmébe vette a csúnyán megfenyegetett hivatali személyeket. De ezzel nem csak őket, hanem a joggal elkeseredett, hazatérő katonákat is megvédte a nagyobb bajtól. Igyekezett megvilágítani a háterszág nehéz helyzetét, majd békéltetőként a felindult katonák lovasias belátását kérte. Ezzel sikerült megfékeznie az indulatokat és a fenyegető vihart.

Miután az igen kedvelt *Massong* tanár úr is békességre és jobb belátásra intett, végleg eloszlottak a viharfelhők.

Ha már időben ennyire előresiettünk, emlékezzünk meg azokról, akik a háterszágban vívták a maguk harcát, és a fronton lévő férfiak nehéz munkáját végezték!

Szívből jövő köszönet illeti a katalinfalvi asszonyokat, akiknek a nehéz munka és a sok nyomorúság ellenére még volt idejük és szívük áldozatot hozni, valamint szeretetadományokat gyűjteni a begaszentgyörgyi Vöröskereszt-kórház részére.

Ez a kórház dr. Putz Jakab körzeti (községi) orvos irányítása alatt állt. Bellmond von Adlershorst ezredes gyakran látogatta, majd idővel ki is tüntette. Amikor 1915-ben az összes Vöröskereszt-kórházat bezárták, a begaszentgyörgyi volt az egyetlen kivétel. A gyakran idelátogató ezredes úr egyik hadügyminisztériumi jelentésében nagyon hasznosnak, sőt szükségesnek ítélte a Vöröskereszt-kórház működését. Érveit a betegek orvosi kezelésének példás eredményeivel, a kórház kedvező elérhetőségével és a kosztra, továbbá az ápolásra vonatkozó jó ellátással indokolta.

A koszt és az ellátás biztosításában nagy érdemeket szerzett *Branko Petrovič*, a begaszentgyörgyi görög-keleti egyházközösség főtisztelendő plébánosa. A katalinfalvi Vöröskereszt egyesület fiókja, élén *Holz Ferenc* főtisztelendő plébános úrral, szintén fáradhatatlan igyekezettel támogatja a Vöröskeresztet és ezáltal a sebesültek ápolását.

Ha akkoriban készült volna lista a szeretetadományokról és egyéb segélyről (féhérnemű, ágynemű stb.), akkor most név szerint is köszönetet

mondhatnánk mindazoknak, akik a sebesült katonákkal szemben ilyen hűen teljesítették kötelességüket. De legalább annyit említsünk meg, hogy a környező települések közül Lázárföld ágyneművel és fehérneművel, Jankahíd több zsák babbal és krumplival járult hozzá a sebesültek felépüléséhez!

Még egyszer hálás köszönet minden adakozónak – Isten fizesse meg!

Mielőtt azonban elbúcsúzunk a begaszentgyörgyi Vöröskereszt-kórháztól, úgy illik, hogy hálánkat fejezzük ki a Vöröskereszt-fiók vezetőségének is, továbbá buzgó elnökének, *Szerdahelyi Károly* patikus úrnak, az áldozatkész begaszentgyörgyi településvezetőségnek és mindenekelőtt főtisztelendő Branko Petrovič plébános úrnak, a kórház kurátorának, aki rendkívüli erőfeszítéseket tett a sebesültek ellátásáért.

TISZTELET ÉS DICŐSÉG SZÜLŐHAZÁNK LELKÉSZEINEK!

Az isteni gondviselésnek köszönhetően szülőfalunkban alapításától kezdve egészen mostanáig a szó valódi értelmében vett igaz lelkipásztorok működtek, ezért a krónikás kötelességének érzi, hogy elsőként négy plébánosunk rövid életrajzát mutassa be az „Ecclesia praecedit”, vagyis „Az egyház elöl jár” elve alapján.

1. *Balázs János* (Balassként is szerepel), szül. 1760-ban, elhunyt 1841. szeptember 7-én, élt 81 évet.

Papként 4 évet töltött *Kisfaludon*, 1795. február 12-én helyezték át Katalinfalvára. Fodor főtisztelendő kanonok, a temesvári székeskáptalan szeniora nevezte ki a falu plébánosává. Az ünnepségen jelen volt a templom fenntartója és kiskorú fia, Ittebei Kiss Antal is. Az alkalomhoz illően ünnepélyes beszédeket intéztek mind a plébánoshoz, mind a hívőkhöz.

Balázs János tanácsaival és tetteivel minden bajban hű segítője volt híveinek. Ezt tanúsították az előző század 50-es, 60-as éveiben élt idős emberek, akik az akkoriban elhunyt lelkipásztorra a síron túl is nagy szeretettel és tisztelettel emlékeztek.

Jámborságának és jócselekedeteinek híre messze túljutott plébániája határára, és távolabbi településekről is érkeztek hozzá hívők, köztük sok kisfaludi lakos. Vele akarták megkereszteltetni a gyermekeiket, nála akartak összeházasodni. Mindezt bizonyítja az egyházi jegyzőkönyv. Sok kisebb jótéteménye mellett, mint például a betegek, elhagyatottak és elszegényedettek étkeztetése, egyéb cselekedeteinek is üzenete van a mai kor számára.

1816-ban Szent Katalin tiszteletére egy pompás mellékoltárt állíttatott fel a plébániatemplomban.

1835-ben saját költségén készíttetett egy 10 mázsás harangot, amely több mint 1900 forintba került, az akkori idők szerinti horribilis összegbe.

1836-ban őfelsége, a király kinevezte a csanádi egyházmegye tiszteletbeli kanonokjává. Ehhez fűződő ünnepi miséjét 1837. június 13-án olvasta, melynek során abban a megtiszteltetésben részesül, hogy e ritka ünnepek őexcellenciája Lonovič püspök vezette a szentmisét.

Végül őfelsége, a király koronás arany érdemkeresztrel tüntette ki.

2. Utóda, *Matzek István*, szül. 1810-ben Mária-Radnán.

Káplánként kezdte meg katalinfalvi szolgálatait; ez idő alatt megnyerte mind az uraság, mind a hívők bizalmát.

Az ő kérésükre az egyházmegyei püspök 1842. március 10-én Matzek Istvánt jelölte ki a plébánia adminisztrátorává, majd atyai jóindulattal felhívta a figyelmet a papi vizsgára, amelyet Matzek 1843. május 1-jén kitűnő eredménnyel le is tett. Röviddel ezután, június 13-án pártfogója és barátja, *Gábrriel* kanonok, ünnepélyesen kinevezte a község plébánosává. Ebből az alkalomból Istennek és Kiss Antal patrónusnak intézett szavai-ból árad a hála és alázat. Híveinek mondott beszéde, amelyet egy korábbi fejezetben már idéztünk, egy bevált jövődölést tartalmaz.

Élete fáradhatatlan szolgálatban telt; nemcsak ragyogó szószéki beszédei, hanem a szegények és az elhagyatottak vigasztalása, segítése, valamint a betegek és a gyengék ápolása által.

A gyógytudomány iránti érdeklődése és abbéli jártassága kiváltképp alkalmassá tette őt erre a feladatra.

Amikor 1866 júliusában kitört a kolerajárvány, éjjel-nappal dolgozott. Teljes odaadással szeretett volna megmenteni minden beteget. Akkori tisztelője és segítőtársa egy 7. osztályos gimnazista volt, aki előtt sok jócselekedetet vitt véghez.

Fogadalmához híven, mely szerint akár életét is áldozza az Isten által rábízott hívekért, nap mint nap önzetlenül vállalta a megfertőződés veszélyét.

Így esett, hogy egy haldokló kolerafertőzött a plébános reverendájára hányta a Szentostyát, amikor az a halotti szentségekkel akarta ellátni a beteget. Végül mégis sikerült átnyújtani a Szentostyát; de a nemes lelkű plébános ruhájának tisztításakor valószínűleg nem járt el elég óvatosan. Így a hívek vigasztalója és önfeláldozó ápolója szintén elkapta a gyilkos betegséget. Hiábavaló volt segítőtársa fáradozása, hiába az uraság által küldött orvos tudása, hiába az összes gyógymód, a Világ Ura magához szólította a híveihez haláláig hű lelkipásztort. Hívei őszintén, mélyen gyászolták.

Matzek István plébános és szentszéki tanácsos volt. Emléke híveinek és azok leszármazottainak hálás emlékezetében él tovább.

3. *Dr. Ebner Alajos* kiemelkedő tudásával szerzett hírnevet. Szellemi adottságainak köszönhetően már fiatalon felvették a Pazmaneumba, majd tanulmányai befejezése után a temesvári papi szeminárium nagyra becsült tanára lett.

Katalinfalvi szolgálatai során mindig arra törekedett, hogy elsimítsa az uraság és a község közötti konfliktust, és a telepestörvény békés kivására szólítson fel; ezzel mindkét fél kívánalmainak eleget tett.

A földvásárláskor kialakított véleményét később belátóan és lojálisan visszavonta, miután felismerte, hogy az 1600 hold föld megvásárlása valóban csak áldást és jólétet hoz a falura, ezért az akció mind a községnek, mind az uraságnak hasznára válik.

A püspöki hivatal dr. Ebner Alajost tartotta méltónak és alkalmasnak arra, hogy Nagyikinda katolikus közösségének lelkipásztora legyen, így a plébános – sok híve sajnálatára – 1887 októberében elbúcsúzott katalinfalvi plébániaközségétől.

Őt követte:

4. *Holz Ferenc*, aki 1887 óta jelenleg is a falu plébánosa.

Az új lelkipásztor a lázáröldi plébániáról érkezett, és a püspöki hivatal, valamint Ittebei Kiss Elemér közös döntése alapján került Katalinfalvára. Korábban néhány évig Écskán volt káplán.

Az ő ideje alatt vette át a község az uraságtól a templom patronátusi kötelezettségeit, amelynek zökkenőmentes lebonyolítása főként az utolsó patrónus, Kiss Elemér nagylelkűségének volt köszönhető.

Még ha a hívők lelkületét kétségkívül meg is változtatták a modern irányzatok, a plébános rendíthetetlenül hű, gondoskodó pásztora maradt a rábízott nyájnak. A gyerekeket az iskolában, a felnőtteket a szószékről tanította az igaz keresztény erényekre: az istenfélelemre és a felebaráti szeretetre.

Hívei iránt érzett őszinte aggodalmában kétszer is ráirányította a figyelmet az általa helyesen megsejtett veszélyre, így az utolsó pillanatban sikerült megmenteni szeretett szülőfalunkat a kolerától.

A Vöröskereszt egyesület elnökeként Holz Ferenc nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a betegek és háborús sebesültek jobb ellátásban részesüljenek.

*

Az előző század második évtizedének közepétől, vagyis 1815-től kezdve a katalinfalvi plébánosoknak kellett gondoskodniuk a begaszentgyörgyi, ittvarnoki, csőszteleki és toráki katolikus hívek lelki szolgálatáról is.

Az egyházmegyei hivatal erre a célra hamarosan káplánokat küldött, akik már fiatalságuknál fogva is alkalmasak voltak erre az igen nehéz szolgálatra – főleg az akkori útviszonyok mellett –, és ezáltal lehetővé vált az is, hogy egy adott település lelkipásztora kizárólag a rábízott község híveinek szentelje idejét.

Temesvári (csanádi) püspökök voltak:

öexcellenciája Kőszeghy László (1804–1820), Lonovič József (1820–1849), Csajághy ... (1851–1863), Bonaz Sándor (1863–1877), Németh József (1877–1894), Dessewffy Sándor (1894–1909), Csernoch János (1900–1913), Glattfelder Gyula (1913-tól a háború utáni időkig).

Kevés római katolikus plébániát és templomot tüntettek ki annyi püspöki kánoni látogatással, mint a katalinfalvi plébániát. Látogatóit külső építészeti stílusával, valamint ritka szép belső terével lenyűgözte.

Még a távolabbi községekből is sokan itt kereszteltették és bérmáltatták gyermekeiket; több fiatal pár csakis ebből a templomból akart közös útjára indulni, az itteni papok áldásával.

Káplánok:

1. Sauer György, 1815–20
2. Csalsz Gáspár, 1820–21
3. Matkovich Alajos, 1821–25
4. Branay József, 1825
5. Schublád Ferenc, 1825
6. Tóth Ferenc, 1825–26
7. Kövess András, 1826–31
8. Greblinger J., 1839–41
9. Matzek István, 1841
10. Kubitsek János, 1841–43
11. Baross László, 1843–44
12. Kubitsek János, 1845
13. Wrede Antal, 1845–47
14. Riffel János, 1847–48
15. Brassoványi József, 1848–49
16. Körmöczy György, 1849–50
17. Kőszeghy Antal, 1850–53
18. Arleth József, 1853–54
19. Bolezny Antal, 1854–55
20. Nagy Pál, 1855
21. Lovrič József, 1855

22. Kazoles Ferenc, 1856
23. Maraczy József, 1857
24. Csalány Imre, 1858
25. Maraczy József, 1858–60
26. Trenchényi Illés, 1860–62

1862-ben megalakult a begaszentgyörgyi katolikus egyházközösség, első lelkipásztora Trenchényi Illés volt. Ettől kezdve a begaszentgyörgyi plébániához tartozott Ittvarnok, Csősztelek és a két Torák is.

Orgonisták (kántorok), tanítók, iskolaügy, oktatás:

1. Haag Vilmos, 1798–1808
2. Bassler Miklós, 1808–12
3. Hönig József Gyula, 1812–17
4. Eisner Károly, 1817–26
5. Spreng János, 1826–31
6. Kugler József, 1831–42
7. Pferschitz Vencel, 1842–58
8. Albetz Antal, 1858–67
9. Magenbauer Lipót, 1867–75
10. Neidenbach Ferenc, 1875–1900
11. Massong Vencel, 1900-tól napjainkig

Az idősebb tanítók közül Albetz Antal tanárként és orgonistaként is kiemelkedő tevékenységet folytatott. Utóda, Magenbauer Lipót szintén rátermett orgonista és zenész volt. Massong Vencel, a jelenlegi kántor és iskolaigazgató kiváló muzsikus, szép templomi zenét játszik, énekegyleteket alapított, és dilettáns előadásokat vezetett, ennek köszönhetően nagy népszerűsége tett szert.

A többi tanító közül megemlítendő még:

Beck J., Tessling Mátyás, Típold János (1878-ig), Viszkocsil Lajos iskolaigazgató (1878–1898), aki nagy népszerűségnek örvendett, és még nyugdíjas korában is hasznos, közkedvelt továbbképző tanfolyamokat vezetett. Hollinger János (1878–1911), Danielisz Heléna (1897–1921), Hollinger Heléna, Schmidt Antal, Spuler Ferenc, Lang Lőrinc (I), Ettig Károly, Balogh Erzsébet, Peschütz Julianna, Schleich Flóra, Kiefer Margaréta, Lang Lőrinc (II), Putz János, Marschall Vencel és Bitó János.

A jelenlegi tanári kar a következő tanítókból áll:

Massong Vencel (1901 óta), Massong Ferenc (1910 óta), Lofl Ferenc (1927 óta), Gusi Jozefina (1929 óta) és Quiriny Jakab (1930 óta).

Az óvodában (kisgyermekmegőrző intézet) Gayer Katalin kisasszony dolgozott (1894-ig); azóta jelenleg is Macher Lujza kisasszony végzi e munkát.

1797-ben épült az úttal párhuzamosan elhelyezkedő felekezeti iskola. 1846-ban az intézményt 2 templomudvarra néző tanteremmel és 2 tanítói lakással bővítették ki. Mivel az addigi felekezeti iskolát 1870-ben községi iskolává nyilvánították, vezetője (dr. Ebner plébános) lemondott.

1878-ban a község megvásárolta az iskolával szemben lévő Geser-házat, és abból alakította ki a 3. osztály tantermét, valamint egy tanítói lakást. 1893-ban a nagy iskolaépületet megtoldották, helyet biztosítva ezzel az óvodának és a 4. osztály tantermének. 1901-ben a község az alábbi feltételek elfogadása mellett hozzájárult az iskola államosításához:

a község gondoskodik az épület karbantartásáról, tüzelőanyag beszerzéséről, a takarítás költségeiről és ebből a célból 8%-os iskolaadót vezet be.

Az óvoda átkerült az egykori Geser-házba, melynek udvarát a gazdasági telkek bekebelezésével kibővítették és az óvoda céljainak megfelelően árnyékos fákkal ültették tele.

1907-ben leválasztottak egy részt az egyik tanítói lakásból, hogy abból kialakítsák az 5. osztály tantermét.

*

HIGIÉNYIA ÉS EGÉSZSÉGÜGY (EGÉSZSÉGGONDOZÁS)

Őseink korában az előjárók még mostohagyerekként sem voltak hajlandók elismerni a higiéniát.

Az egészségre vonatkozó szabályok úgy vonultak be a nép életébe, hogy azokra a papok tanították meg a gyerekeket. Mivel a legtöbb iskola felekezeti intézmény volt, a lekipásztor kötelességének érezte, hogy eltiltsa a gyerekeket az ártalmastól, és megtanítsa nekik, mi használ az egészségnek, mi hosszabbítja meg az életet.

A higiénya és vele együtt a legfontosabb gyógyszerek ismeretét a papi szemináriumokon tantárgyként is bevezették, így az innen kikerülők képesek voltak baleset vagy más betegség esetén segítséget nyújtani vagy legalább enyhíteni a fájdalmat, amíg – ha ez egyáltalán lehetséges volt – orvost hívtak.

Így tanították a jó papok iskolában és szószéken, mi hasznos és mi káros az emberi egészségre. Matzek plébános e téren hívei buzgó tanácsadója volt. Felhívta a figyelmet arra, hogy reggel, a tanítás kezdete előtt

alaposan mossuk meg kezünket-arcunkat, és tiszta ujjainkkal elöl, majd a szájüregben dörzsöljük meg fogainkat; szánkat többször öblítsük ki, főleg étkezés után.

A különböző anyakönyvek gondos áttekintése során csak egyetlen olyan személyre bukkantam, aki feltehetőleg egészségügyi téren dolgozott; egy esküvőn ő volt a tanú. 1810. november 13-án házasságot kötött Bergmann Károly Frigyes és az özvegy Schunitzer Mária Anna; a tanúk Adler Ferenc és Kindl Gáspár voltak. Adler neve alatt a „chirurgus” bejegyzés szerepel; de hogy Adler Ferenc úr valójában mennyire látta el ezt a feladatot, arról a parókia története nem tesz említést.

E sorok szerzője ismerte az előző század 50-es éveiben „felcsernek” nevezett Adler Gáspárt, de ő az 50-es évek végén elhunyt. Fő gyógymód-szere az érvágás volt, amelyet évente tömegével, sőt akut megbetegedéseknél is előszeretettel alkalmazott, így nem csoda, hogy azok halálos kimenetellel végződtek.

1860-tól 1864-ig dr. Bernard József praktizált Katalinfalván, de hamarosan átköltözött Begaszentgyörgyre, ahol az 1866-os magyar egészségügyi törvény életbelépésével körzeti orvossá választották.

A begaszentgyörgyi körzethez tartozott Katalinfalva, Ittvarnok, Csősztelek, Szöllős-Ittvarnok (azóta már nem létezik) és a két Torák.

E könyvecske keretében nincs módunk részletesebben kitérni erre a nagyszerű, áldásos törvényre; röviden csak annyit, hogy életbelépésével a községi (körzeti) orvosra nagy felelősség hárult. Korábban az orvosnak nem volt kezdeményezési joga, sem kötelessége, így járvány idején az emberek nem tudták, mi a helyes eljárás. Nem volt higiénia vagy egészségápolás sem otthon, sem az iskolában, sem pedig a középületekben, intézetekben.

Ennek az áldatlan állapotnak vetett véget az új törvény. Intenzív alkalmazásával és fokozatos bővítésével egyre hatékonyabbá vált, különösen azután, hogy a német orvostudomány hősei – például Koch vagy Behring – új utakat nyitottak a gyógytudomány előtt, a szenvedő emberiség mérhetetlen javára.

Nem csoda, ha az ilyen mélyreható változások súrlódásokat, sőt gyakran értelmetlen ellenállást eredményeznek; a tudomány hatalom, és az igaz tudomány nyugodtan, megállíthatatlanul halad előre.

Drága szülőfalunk és környéke higiéniai körülményeiről még csak annyit, hogy többfajta betegség létezett, mint amennyit a korabeli ismeretek alapján meg tudtak nevezni. A mocsarakban és állóvizekben ott ólálkodott a malária és sokféle mérges rovar, amelyek éjjel-nappal kínozták az embereket. Kiütéseket, külső-belső betegségeket okoztak, amelyeket csak részben ismertek fel.

De szomorú volt a helyzet az utcákon, a házakban és a nyilvános épületekben is, mert mindenütt olyan rossz higiéniai körülmények uralkodtak, hogy az már vétségnek nevezhető, és egyáltalán nem csoda, hogy nem volt népességtúltengés.

Elsősorban szinte mindig a lakásokban uralkodó egészségtelen körülmények okozták az ott élők megbetegedését. Általában ehhez jött még a helytelen táplálkozás és az egészségtelen ivóvíz. Az 1860-as évek végéig nemcsak a magánszemélyek, hanem a hatóságok sem ismerték a legalapvetőbb higiéniai előírásokat.

Ne értsék félre az íménti sorokat: nem a korabeli körülmények rosszindulatú kritizálásáról van szó, sem a mindenkori kormányok nagyvonalú, humánus rendelkezéseinek alábecsüléséről; e feljegyzésnek valóban nem ez a célja. De szolgáljon tanulságul ott, ahol e tapasztalatok megszívlelésével talán még ma is bajokat előzhetnek meg és károkat küzdhetnek le.

E sorok szerzője 12–18 éves tanuló korában szerény megfigyelőképesége ellenére is fájdalommal, ellenkezéssel, sőt gyakran undorral fordult el a faluban található kutaktól, amelyeknek rossz vizéből emberek és állatok egyaránt ittak.

A telepések hamarosan áttértek a szomszéd falu mentén húzódó Bega folyó vizére. A katalinfalviak télen-nyáron egész csapatokban hordták a Bega-vizet.

Ahogy azt napjainkban az erre hivatottak már bebizonyították, a kolera legtöbbször a folyók irányát követi, és annak mentén fejlődik ki, majd onnan terjed tovább. Pontos megfigyelések alapján győződtem meg arról, hogy a stagnáló (álló) Bega-vízben fürdőzők bőre tokszint (mérgeanyagot) vett fel, és mindez súlyos megbetegedésekhez vezetett. Ezek a stagnáló folyószakaszok a csatornában, az úgynevezett spórákban található, közel a parthoz. Persze a legtöbb fürdőző és az úszni nem tudók éppen a sekély víz miatt választják ezt a szakaszt fürdésre.

Így szegény katalinfalviak a Bega vizével csöbörből vödörbe estek. A házi kutakban lévő víz sokszor még a Bega vizénél is jobb lett volna, ha esztelenségből és hanyagságból nem öntötték volna bele a koszos, elhasznált anyagokat, gyakran trágyalét a kút szélén található pocsolókba.

Ezek a pocsolók rendszerint úgy alakultak ki, hogy a kúthoz vezetett lovak patáikkal dobbantottak, hogy elzavarják magukról a legyeket. Az így keletkezett kis mélyedés idővel egyre nőtt, megállt benne a félreöntött víz, majd elmocsarasodott. Ezután minden alkalommal, ha kiöntöttek egy jókora vödör vizet, a mérgező pocsolóvíz belekerült a kútba.

Így tört magának utat a tífuszbacilus az ember gyomrába és bélrendszerébe.

A gondosan karbantartott kutak vagy artézi kutak segítenek elkerülni az imént vázolt körülményeket. Az artézi kutaknál arra kell ügyelni, hogy ne rozsdásodjanak el a csövek, és mindig tiszta legyen a ciszterna. Az előbbi többször ajánlatos ellenőrizni.

Egyszer e sorok szerzője kimutatta, hogy az egyik artézi kútnál (a Párdányi utcai gödörnél) a ciszterna holtvize belekerült a rozsdásodás következtében kilyukadt csövekbe, és a víz 16 tízfuszos megbetegedést okozott.

A település történetének első éveiben a malária magas gyermekhalálozási arányhoz vezetett.

Azán az előző század második felében a diftéria tombolt, míg Behring professzor, az emberiség nagy jótevője, fel nem fedezett egy szérumot, és az megálljt parancsolt e gyilkos betegségnek.

(Folytatjuk)